

ПРИОРИТЕТИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕОСТРАТЕГІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стаття присвячена аналізу формування геостратегії України та чинникам, що впливають на її становлення. Автор дає оцінку геополітичному оточенню держави, підводячи до визначального значення взаємозв'язку між географічним розташуванням України та зовнішньополітичними пріоритетами держави, зосереджуючись на досліджені особливостей європейського напряму. Розглядається співвідношення інтересів та цілей суб'єктів на всіх рівнях, загроз, механізмів реалізації власних національних інтересів у сукупності інтересів суб'єктів геопростору.

Ключові слова: геостратегія, геополітичний простір, пріоритети, стратегічне партнерство, національний інтерес.

Данная статья посвящена анализу формирования геостратегии Украины и факторам, которые влияют на её становление. Автор даёт оценку геополитическому окружению государства, подводя к определяющему значению взаимосвязи между географическим расположением Украины и внешнеполитическими приоритетами государства, сосредотачиваясь на исследовании особенностей европейского направления. Рассматривается соотношение интересов и целей субъектов на всех уровнях, угроз механизмов реализации собственных национальных интересов в совокупности интересов субъектов геопространства.

Ключевые слова: геостратегия, geopolитическое пространство, приоритеты, стратегическое партнерство, национальный интерес.

The article is devoted to analysis of Ukrainian geostrategy forming and to the factors which influence its development. The author assesses state geopolitical surrounding, leading to determining meaning of the interaction between geographical location of Ukraine and state foreign policy priorities focusing on the investigation of the European direction characteristics. The interrelation of interests and goals of the all levels entities and danger of self-national interests' realization mechanisms in the complex with the interests of the geospace entities are reviewed in the article.

Key words: geostrategy, geopolitical space, priorities, strategic partnership, national interest.

Дослідження та визначення основних пріоритетів та принципів формування геостратегії України є надзвичайно актуальною темою, адже в сучасних умовах відбувається становлення нового геополітичного світу і Україна намагається заявити про себе на міжнародній арені як активний геополітичний гравець. Одним із найважливіших чинників, що відіграють значну роль у розробці геополітичного коду будь-якої країни є геополітичне положення її території, стан довгірної бази і відносин з іншими країнами, наявність спільніх кордонів, геополітична ситуація в регіоні та у світі. При цьому геополітичне положення, на нашу думку, є однією з головних детермінант, що визначають специфіку геостратегії будь-якої держави в геопросторі.

Із досліджень багатьох науковців можемо зробити висновок, що Україна має багато переваг, порівняно з іншими країнами світу, щодо свого геополітичного

положення та потенціалу. Основні особливості сучасного геополітичного положення України, а також пріоритети її геостратегії добре проаналізовані в працях таких дослідників як О. І. Шаблій [1], М. М. Паламарчук та О. М. Паламарчук [2], які розробили теоретико-методологічні основи дослідження геополітичного положення держави і проаналізували основні особливості геополітичного розташування України на різних просторових рівнях.

На сучасному етапі можемо виділити ряд геополітичних концепцій, які по-різному трактують геополітичне положення України та визначають вектори її геостратегії, зумовлені його особливостями. Автори одних намагаються довести, що для України більш пріоритетною є інтеграція до євразійського простору, інші – до європейського. Зокрема, російський геополітик О. Дугін у своїх працях звертає значну увагу на геополітичне положення України. Він

розглядає Україну як ворожу для Росії державу і допускає можливість втрати нею незалежності [3]. В інших геополітичних концепціях наголошується, що Україна має стати регіональним лідером. Зокрема, відомий американський геополітик З. Бжезинський вважає, що Україна є однією з п'яти геополітичних осей на політичній карті Євразії та має велику можливості стати активним регіональним геополітичним гравцем [4].

Визначення основних засад та пріоритетів формування геостратегії України дає аргументовані підстави зrozуміти особливості сучасного геополітичного положення України, а також її геополітичну ідентифікацію. Тому метою нашого дослідження є аналіз основних геополітичних пріоритетів нашої держави на основі конфігурації сучасних зовнішньо-політичних зв'язків України та її зовнішньої політики.

Проникнення у широкий світ починається зі спроб зrozуміти його, налагодити з ним контакти і вступити в багатоплановий діалог. Тільки тоді можна знайти ті форми презентацій власної ідентичності і власних інтересів, в яких світ зможе зrozуміти і нас самих. Україна має усвідомити себе в геополітичному контексті і в контексті розвитку світової цивілізації. Таке усвідомлення невіддільне від того, як саме світова спільнота розглядає Україну і як бачить її місце у світі. Визначення геополітичних інтересів України потребує врахування складної системи інтересів різних країн, розкладу сил – економічних, політичних, військових, духовних – у кожному з регіонів світу. Особливо це стосується найближчих сусідів України і потуг глобального значення, що прагнуть реалізувати власні інтереси в Україні або самі становлять для неї особливий інтерес.

Українську геостратегію ХХІ століття визначають три головні вектори зовнішньополітичної взаємодії, які зумовлюють конфігурацію геополітичних пріоритетів країни [5, с. 56]:

- євразійський (Росія, СНД);
- європейський (Польща, Західна Європа, США);
- південно-східний (Балкани, Туреччина, країни Сходу)

У реалізації своїх стратегічних інтересів у південно-східному напрямі Україна стоїть перед вибором серед існуючих моделей геополітичного мислення. Ймовірне втягнення України до американської моделі в рамках стратегічного співробітництва з основними країнами трикутника США-Ізраїль-Туреччина має свої переваги й недоліки. Формула стратегічного партнерства по лінії Україна-США потребує змістового наповнення з урахуванням геополітичних і геоекономічних тенденцій у регіонах пострадянського простору та Центрально-Східної Європи [6, с. 1]. У разі прийняття американської моделі Україні необхідно враховувати і використовувати досвід Ізраїлю, який, захищаючи інтереси США в регіоні, забезпечує за їх фінансової, політичної і військової підтримки власну національну безпеку.

Для України як європейської держави і такої, що прагне до інтеграції до європейських структур, більш

привабливою є європейська модель мислення, як підґрунтя для узгодження інтересів країн із різним рівнем соціально-економічного розвитку і різними типами культури. Це означає, що у випадку розходження позицій держав, що мають тут свої інтереси, нашій державі важливо узгоджувати свою лінію поведінки, насамперед, із європейськими країнами, дотримуючись тактики поміркованості.

Україна має особливу позицію як щодо НАТО, так і щодо РФ і Ташкентського договору. Декларуючи власний, самопроголошений нейтралітет, вона прагне зберегти певний баланс у відносинах із РФ та НАТО, хоча й відчуває час від часу посилення тиску то з одного, то з іншого боку [7, с. 97]. Така ситуація не може зберігатися протягом тривалого часу. Врешті-решт під дією відповідних зовнішніх та внутрішніх сил Україна опиниться в ситуації остаточного вибору, прогнозування якого наразі ускладнюється внутрішньою амбівалентністю політичної ситуації всередині держави. Водночас формування стратегічного альянсу поза межами НАТО або РФ, зокрема Балто-Чорноморського, поки що є малоймовірним, хоча увага до створення таких структур постійно зростає.

У пошуках прийнятної альтернативи відносин із Заходом та РФ у керівних колах Польщі, України, Литви та низки інших країн виникає ідея Балто-Чорноморського співробітництва як зони безпеки країн регіону. Привабливість цієї ідеї для України полягає в тому, що формування регіонального блоку створить для неї стабільне міжнародне середовище та призупинить посягання РФ на її територію і затвердить незалежне існування держави. Так може бути створена система противаг як РФ, так і Заходу. У майбутньому ця та інші регіональні структури можуть стати підсистемами всеохоплюючої системи європейської безпеки.

Таким чином, досліджуючи основні геополітичні і зовнішньополітичні пріоритети, які характеризують ідентифікацію геополітичної ситуації навколо України, а також її геостратегічний курс, можемо виділити такі перспективи розвитку української геостратегії:

- залучення України до європейського цивілізаційного простору, всебічна інтеграція до європейських і євроатлантических політичних і соціальних структур, а також структур безпеки;
- зміцнення стратегічного партнерства із США;
- підтримка і розвиток рівноправних, взаємовигідних економічних, політичних і соціокультурних відносин із Росією;
- зміцнення і консолідація особливих відносин із стратегічно важливими сусідами, насамперед Польщею, Туреччиною, Грузією, Азербайджаном, країнами Балтії, Вишеградської групи і Середньої Азії;
- сприяння формуванню поясу стабільності і регіональних структур безпеки від Балтійського і Чорного морів до Закавказзя і Середньої Азії;
- активна участь у створенні європейських і євразійських транспортних коридорів як по Балто-

Чорноморсько-Близькосхідній вісі, так і по вісі Західна Європа-Україна-Закавказзя-Середня Азія-Китай. Використання цих коридорів для створення надійної багатоальтернативної системи постачання енергоносіїв і стратегічно важливої сировини;

– курс на альтернативне лідерство на теренах колишнього СРСР. Активна кооперація з тими країнами, які вбачають в Україні надійного рівноправного партнера, вільного від великорадикальних і гегемоністських амбіцій.

Розробка зasad стратегії національної безпеки відповідно до національних інтересів, базових геополітичних і зовнішньополітичних пріоритетів є сьогодні одним із найважливіших завдань для України. Однозначне вирішення геополітичної дилеми – приєднання до європейського цивілізаційного простору, як повноправного суб'єкта євроатлантичної геополітики, на нашу думку, на сучасному етапі одним

із найбільш пріоритетних напрямів для Української держави.

Слід зауважити, що основним базовим національним інтересом, геополітичним пріоритетом і стратегічним завданням зовнішньополітичного курсу України є її виживання і розвиток, як незалежної суверенної держави сучасного світу за умов збереження її національних цінностей, захисту економічного та політичного суверенітету, власної соціально-культурної ідентичності. Цей інтерес сьогодні стає загальновизнаним як серед правлячої еліти, так і в масовій свідомості. Його реалізація є основною передумовою забезпечення добробуту, безпеки, соціального і культурного розвитку всіх громадян України.

Зміцнення державного суверенітету України в зовнішньополітичній площині означає її затвердження у світовому цивілізаційному просторі як повноцінного і активного суб'єкта геополітики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціально-економічна географія України : [навч. посіб.] / За ред. О. І. Шаблія. – Л. : Світ, 2000. – 680 с.
2. Паламарчук М. М. Геополітичне положення України (сущність і основні риси) / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук // Український географічний журнал. – 1994. – № 1-2. – С. 3–9.
3. Дугін А. Г. Основы геополитики. Геополитическое будущее России / А. Г. Дугін. – М. : Арктогея, 1997. – 608 с.
4. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американска першість та її стратегічні імперативи / З. Бжезінський ; пер. з англ. О. Фешовець. – Л. ; Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. – 236 с.
5. Гальчинський А. С. Україна – на перехресті геополітичних інтересів / А. С. Гальчинський. – К. : Знання України, 2002. – 176 с.
6. Для розвитку нової ери стратегічного партнерства // Урядовий кур'єр. – 2005. – 1 лист. – С. 1–2.
7. Мадісон В. В. Сучасна українська геополітика : [навчальний посібник для вузів] / В. В. Мадісон, В. А. Шахов. – К. : Либідь, 2003. – 174 с.